

R

G

B

WH

GR

BL

C

M

Y

K

Grey Scale #13

A

1

2

3

4

5

6

M

8

9

10

11

12

13

14

15

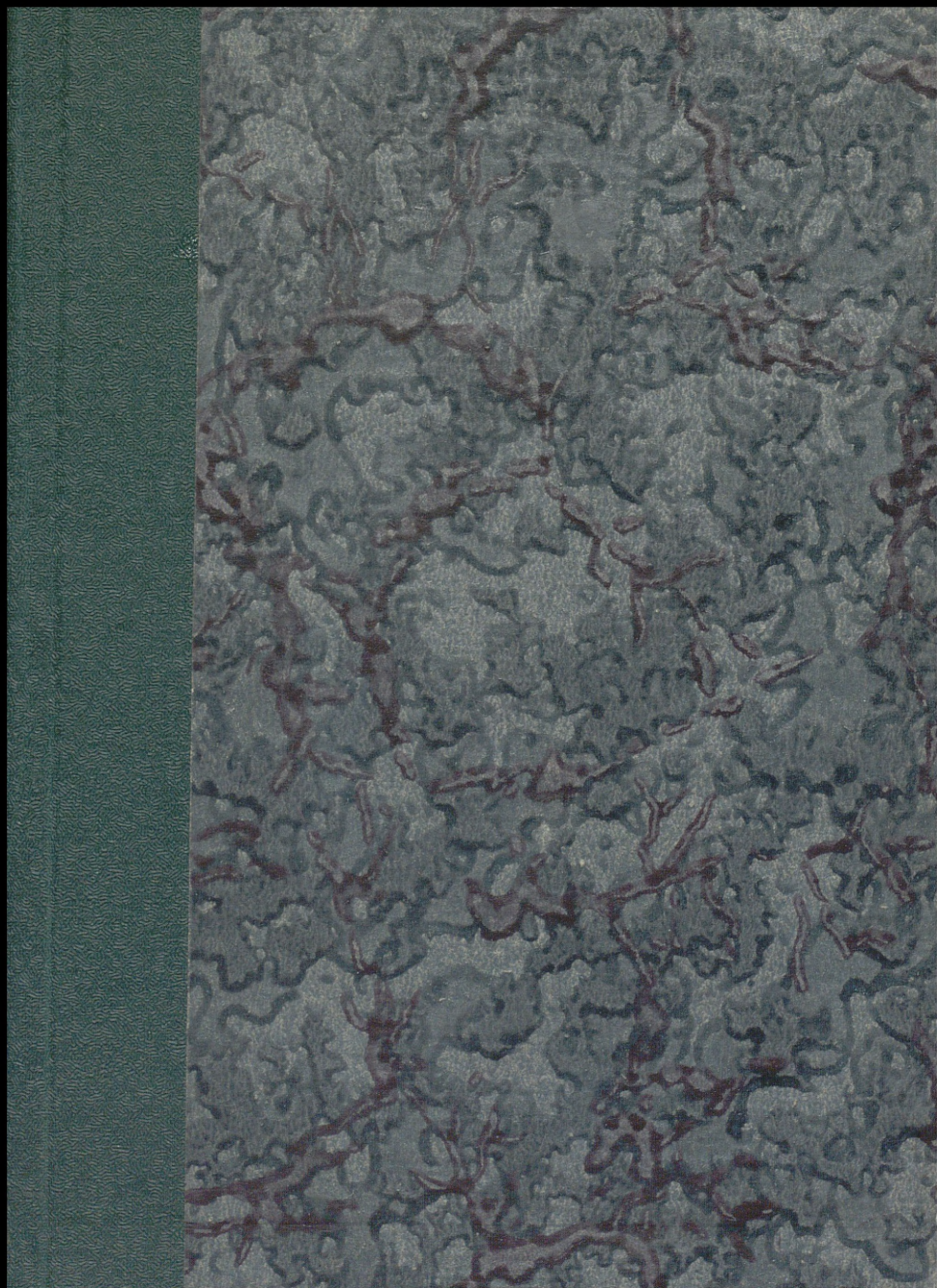
B

17

18

19

KPT. Z. BARTEL
1938 r.

ZACHOWANIE SIĘ
LUDNOŚCI CYWILNEJ PRZED NAPADEM
PODCZAS NAPADU
LOTNICZEGO
PO NAPADZIE

Z. KOJMOŃSKI

1890

1890

4-VII-35/37
K P T. Z Y G F R Y D B A R T E L

Wykładowca w Szkole Gazowej

EGZ. WYDANY BEZPŁATNIE

ZACHOWANIE SIĘ
LUDNOŚCI CYWILNEJ PRZED NAPADEM
PODCZAS NAPADU
LOTNICZEGO
I PO NAPADZIE

(KRÓTKI ZARYS)

Wydanie I

Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej

ZARZĄD GŁÓWNY

Warszawa, Wierzbowa 9

WARSZAWA _____ 1936

WYDAWNICTWO SZKOŁY GAZOWEJ

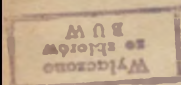
Związek Polaków Polakich w Z. S. A. B.
ZARZĄD REPUBLIKAŃSKI

DUBLET

W Warszawie

6.10.56

13

Subl. 2767

TEGOŻ AUTORA:

Broń chemiczna. Wydanie I, II, III — wyczerpane.
Obrona przeciwochemiczna miast. Wydanie I — wyczerpane.
Walka Gazowa i Obrona przeciwgazowa. Wydanie I, II —
wyczerpane.
Walka Gazowa i Obrona przeciwgazowa. Wydanie III, roz-
szerzone — uzupełnione — 1934 r.
Pogadanki z Obrony Przeciwgazowej — 1934 r.
Pogadanki z Obrony Przeciwlotniczej — 1935 r.

Za pozwoleniem Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego
L. 277 - 10/W.N. z dnia 18.II.1936 r.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

10026/1

Drukarnia Piotr Pyz i S-ka, Warszawa, Miodowa 8.
1936

ROZDZIAŁ I.

O skutkach napadów lotniczo - gazowych wykonanych na nieuświadomioną ludność cywilną, a przedewszystkiem nieprzygotowaną do obrony.

Napady lotnicze, które w wojnie przyszłości będą wykonane na miasta, miasteczka i osiedla położone w głębi kraju, jako działania nękające przeprowadzone przez nieprzyjaciela dla obniżenia moralnej odporności narodu bądź jako działania zdążające do zniszczenia przemysłu, są we wszystkich państwach przedmiotem ciągłych trosk i rozważań nad skuteczną obroną przed niemi ludności cywilnej oraz przedmiotem niezmordowanej pracy nad organizacją tej obrony, nie dziw więc, że i u nas rzecz ma się podobnie i że na ten temat ciągle się mówi i pisze. Wymownym wyrazem tej troski o dobro naszej ludności cywilnej podczas ewentualnej przyszłej wojny jest „Ustawa o obronie przeciwlotniczej i przeciwgazowej” ogłoszona w Dzienniku Ustaw R. P. Nr. 80 poz. 742, z dnia 11 września 1934 r. oraz społeczna organizacja istniejąca pod nazwą „Liga Obrony Przewodniczej i Przewodniczej”.

Jest jednak rzeczą aż nazbyt jasną, że ani władze państwowe, lub samorządowe, ani nawet liczna bardzo kadra ludzi pracujących w ramach L.O.P.P. mimo najlepszych chęci i wytężonej pracy nie są w stanie zapewnić każdemu obywatelowi skutecznej obrony przed skutkami napadu lotniczo-gazowego, jeśli ten obywatel nie będzie współpracował przy organizacji i przeprowadzaniu tej obrony, jeśli będzie działał pojedynczo i bezprogramowo zamiast w ramach organizacji i jeśli będzie nieświadomy co należy czynić i jak się zachować, by skutki napadu lotniczo-gazowego nie dały mu się we znaki.

Aby zrozumieć, dlaczego przygotowanie do obrony przeciwlotniczo-gazowej ludności cywilnej jest rzeczą pierwszorzędną wagi, dlaczego władze państwowe i samorządowe oraz L.O.P.P. czynią wspólne wysiłki by przygotować kraj do skutecznej obrony przeciwlotniczo-gazowej, wystarczy zastanowić się, czy nieprzyjacielskie napady lotnicze będą wogóle wykonywane, jak daleko w głąb naszego kraju mogą dolecieć nieprzyjacielskie samoloty bombardujące oraz jakie mogą mieć skutki nieprzyjacielskie napady lotnicze, wykonane na miasta, miasteczka lub inne osiedla, których mieszkańcy są nieprzygotowani do obrony.

Że nieprzyjacielskie napady lotnicze będą w przyszłych wojnach jednym ze sposobów walki tego już dzisiaj nie trzeba chyba udowadniać. Wystarczającym dowodem tego jest fakt, że napady takie były wykonywane już podczas wojny światowej 1914—18 roku, mimo że lotnictwo nie stało jeszcze na tak wysokim poziomie jak dzisiaj, oraz fakt, że podczas obecnej wojny włosko-abisyńskiej Włosi wykonali już szereg napadów lotniczych na miasta i miasteczka abisyńskie.

Jeśli zaś chodzi o to, jak daleko w głąb kraju mogą dolecieć samoloty bombardujące, to wystarczy oprzeć się na danych, określających zasięg dzisiejszych samolotów.

Według tych danych, które można znaleźć bądź w literaturze polskiej, bądź w obcej, dzisiejsze samoloty bombardujące mogą robić napady w głąb kraju nieprzyjacielskiego bez lądowania w międzyczasie na odległość przekraczającą 500 km i zawracać zpowrotem, jeśli ciężar przewożony na pokładach samolotów nie przekracza 2000 kg., lub na odległość 700 km, przy ciężarze wynoszącym trochę ponad 1000 kg. Jest to fakt, którego nie można bagatelizować i który udowadnia, że niema w Polsce ani jednego miasta, miasteczka lub innego osiedla, któreby mogło się lądzić, że w razie wojny, samoloty nieprzyjacielskie do niego nie dolecą. Wystarczy spojrzeć na mapę naszego kraju, odmierzyć odległości od poszczególnych granic naszych sąsiadów, a dojdzie się napewno do takiego przekonania (rys. 1).

Nie znaczy to oczywiście by każde osiedle było bezwzględnie narażone na napady lotnicze. Cały szereg miejscowości, które będą stanowiły ogromną większość

ogólnej ilości osiedli, przez całą wojnę może nawet nie widzieć samolotów, tem nie mniej nie można zagwarantować zupełnego ich bezpieczeństwa ze względu na istniejącą możliwość bombardowania, o której mowa poniżej.

Dalsze rozwijanie tematu czy napady lotnicze będą wogóle wykonywane, czy one bardzo zagrażają wewnątrz naszego kraju jest zbędne na tem miejscu,

Rys. 1.

gdyż sprawa ta została już omówiona obszerniej w innej broszurze również dostępnej dla każdego *).

Wykonując napad lotniczy na miasta lub inne osiedla położone w pasie przyfrontowym lub w głębi kraju, nieprzyjaciół będzie bombardował je, przy pomocy bomb burzących, zapalających i gazowych.

*) Patrz „Pogadanki z obrony przeciwlotniczej” kpt. Z. Bartel. 1935 r.

Przed przystąpieniem do rozważania skutków napadu lotniczego, wykonanego temi bombami na ludność nieprzygotowaną do obrony, należy przede wszystkim podkreślić, że zasadniczym celem napadu lotniczego nie będzie samo miasto lub osiedle jako siedziba pewnej liczby obywateli cywilnych, lecz będą niemi tylko pewne obiekty w danem mieście, przedstawiające pewne wartości dla nieprzyjaciela, jak: dworce kolejowe, gmachy rządowe lub wojskowe, elektrownie, wodociągi, gazownie, fabryki, magazyny i t. p. *). Rzecz jasna, że podczas bombardowania choćby tylko tych właśnie obiektów ucierpią i okoliczne zabudowania cywilne oraz ludność, gdyż bomby mogą spaść zamiast na dany cel obok niego lub nawet w znacznej odległości.

Pozatem jeśli do bombardowania użyte będą bomby gazowe, to nawet gdy bomby trafią w dany obiekt, będący celem napadu, wiatr zniesie opary gazu daleko poza ten obiekt, które temsamem będą zagrażały również ludności cywilnej, mieszkającej w oddaleniu od miejsca bombardowanego.

Nie należy jednak popełniać tutaj błędu i dojść do przekonania, że nie trzeba wobec tego zupełnie obawiać się napadów lotniczych na miasta, miasteczka lub inne osiedla nie posiadające wyżej wymienionych obiektów, gdyż i na takie osiedla nieprzyjaciel będzie wykonywał napady lotnicze, jeśli będą one choćby chwilowem miejscem postoju wojsk walczących lub ich tyłowych urządzeń, jak: składy, warsztaty polowe i t. p., gdyż wówczas celem napadu będzie stacjonujące w danej miejscowości wojsko.

Przystępując do wykazania skutków bombardowania lotniczego wykonanego na miasta lub inne osiedla, zamieszkałe przez ludność nieprzygotowaną do obrony przeciwlotniczo-gazowej, przyjmijmy, że dane miasto nie posiada żadnej organizacji obrony przeciwlotniczo-gazowej, że ludność cywilna jest zupełnie nieuświadomiona i bezbronna, i wyobraźmy sobie taką sytuację:

Nadlatują z oddali jakieś samoloty i zbliżają się do danego miasta. Nikt nie uprzedził mieszkańców miasta, że są to samoloty nieprzyjacielskie i że jest to napad lotniczy.

*) Patrz „Pogadanki z obrony przeciwlotniczej” kpt. Z. Bartel. 1935 r.

Rys. 2.

Na dworcu kolejowym ruch jak zwykle, ludzie spieszą się do pociągów i myślą tylko o tem, by się nie spóźnić, na ulicach pełno spacerowiczów, ludzi spieszących do pracy lub z pracy, załatwiających sprawunki i t. p. Przezorniejsza część ludności, zaniepokojona widokiem samolotów (wszakże to wojna) spieszy czemprędzej do domów i bram, większość jednak pozostaje w dalszym ciągu na ulicy, w parkach i t. d.

Samoloty nadlatują bliżej i w tem, na przykład na dworcu i w okolicy dworca wybuchają bomby burzące (rys. 2). Powstaje panika, ludzie uciekają do bram domów lub wprost przed siebie, by jak najprędzej oddalić się od miejsc zagrożonych, wozy, dorożki, samochody czynią to samo, wszyscy wzajemnie się popychają, tratuja i wreszcie ulica pustoszeje, tylko, że... w pobliżu upadku bomb pozostają ranni i zabici odłamkami bomb, strатовani przez ludzi, przejechani przez wozy i t. d. Jednem słowem — pobojuwisko.

Zajrzyjmy na dworzec, gdzie dajmy na to, bomby trafiły w zapełnione pasażerami pociągi stojące na torach, lub w budynek dworca, wybuchając w poczekalniach przepełnionych ludźmi. Ileż tam znajdziemy zabitych i rannych.

Przypuśćmy, że w dalszym ciągu napadu bomby trafiły w jakąś fabrykę, będącą w ruchu, a więc zapełnioną robotnikami, wreszcie że bomby upadły na ulice obok budynków mieszczących urzędy. Ileż zabitych i rannych pozostanie w pobliżu wybuchu bomb, ileż sierot i wdów przybędzie niepotrzebnie. To byłby efekt napadu bombami burzącymi.

Przypuśćmy teraz, że nieprzyjaciół zastosował bomby gazowe. Nikt masek nie ma, schronów i pomieszczeń uszczelnionych brak. Sytuacja początkowa byłaby ta sama, t. j. panika i ucieczka, tylko że skutki dla ludności groźniejsze, gdyż gaz niesiony wiatrem będzie płynął ulicami, dusząc uciekających lub niczego nie spodziewających się przechodniów, przenikać będzie do sklepów i prywatnych mieszkań, niosąc wszędzie groźbę zatrucia lub nawet śmierci.

Przypuśćmy dalej, że nieprzyjaciół zastosował bomby zapalające.

Lecąc nad miastem samoloty mogą rozsiewać setki takich bomb, które padają na dachy zabudowań dwor-

ców, gmachów rządowych, magazynów i t. d. oraz rzecz jasna — również na dachy prywatnych budynków mieszkalnych. Wybucho równocześnie kilkadziesiąt lub więcej pożarów. Straż pożarna miejska, wojskowa lub kolejowa spieszy ratować przede wszystkim ważne budynki rządowe, wojskowe, kolejowe, magazyny i t. p. Choć praca straży ogniowej będzie wyłożona do granic możliwości, nie będzie ona w stanie być wszędzie i wszystkie pożary ugasić. Większość budynków zamieszkałych przez ludność cywilną w których wybuchły pożary musi w takich warunkach spłonąć, gdyż nie starczy rąk fachowych do pracy przeciwpożarniczej, a wraz z budynkami spłonie całe mienie mieszkańców, spłonąć także mogą i niektórzy mieszkańcy a w szczególności dzieci i chorzy.

A gdyby te napady wykonane były wieczorem lub w nocy i bomby uszkodziłyby elektrownię lub gazownię, pogrążając miasto w ciemnościach? Efekt byłby daleko groźniejszy w skutkach niż podczas napadu w dzień.

Naszkicowane powyżej skutki nieprzyjacielskich napadów lotniczych, to nie jest bynajmniej straszenie ludności cywilnej. Jest to odpowiedź na postawione na początku pytanie. Szkic ten zupełnie nieprzejaskrawiony, jest tylko obrazem jaki musi ujrzeć każdy obywatel patrzący obiektywnie i zdający sobie sprawę z tego, co może w skutkach wyniknąć przy braku organizacji obrony przeciwlotniczo-gazowej danego miasta, przy zupełnym braku uświadomienia wśród ludności cywilnej oraz braku znajomości przepisów o zachowaniu się mieszkańców miast przed, podczas i po napadzie lotniczo-gazowym.

Jakże jednak inaczej przedstawiałaby się sytuacja, gdyby dane miasto było przygotowane do obrony i zorganizowane i gdyby ludność wiedziała jak się ma zachować w takich sytuacjach. Wówczas strat w ludziach i w mieniu albo nie byłoby żadnych, albo byłyby one bardzo niewielkie. Tak byłoby, gdyby nawet nie istniała obrona przeciwlotnicza przeprowadzana środkami czynnymi *) znajdującą się w rękach wojska, a które

*) Patrz „Pogadanki z obrony przeciwlotniczej” kpt. Z. Bartel. 1935 r.

zadaniem jest niedopuszczenie wogóle nieprzyjacielskich samolotów nad dane miasto lub w najgorszym razie utrudnienie nieprzyjacielowi bombardowania miasta.

Nie wszystkie jednak miasta mogą mieć tak silną obronę, któraby niedopuszczała wogóle nieprzyjacielskich samolotów nad miasto. Poza to część nieprzyjacielskich samolotów może mimo wszystko przedrzeć się przez ogień środków czynnych i dlatego, mimo istnienia tych środków, w każdym mieście, miasteczku czy innym osiedlu bezwzględnie musi istnieć jeszcze organizacja obrony przeciwlotniczo-gazowej, dotycząca ściśle ludności cywilnej.

Dlatego L.O.P.P. organizuje ludność cywilną, dlatego szkoli kadry służby obrony przeciwlotniczo-gazowej, dlatego szkoli samą ludność i dlatego każdy obywatel cywilny powinien w pierwszym rzędzie współpracować z L.O.P.P.

ROZDZIAŁ II.

Zachowanie się ludności cywilnej przed napadem lotniczo-gazowym.

Okres, który nazywam „okresem przed napadem lotniczo-gazowym” należy podzielić zasadniczo na dwa okresy:

- 1) **okres czasu pokojowego, czyli okres organizacyjny i przygotowawczy oraz**
- 2) **okres trwający od chwili powstania zagrożenia wojną do chwili zakończenia działań wojennych, czyli okres bezpośrednio poprzedzający nieprzyjacielski napad lotniczy.**

Okres drugi nosi nazwę „**Pogotowia O.P.L.**”.

Zachowanie się w okresie czasu pokojowego.

W okresie czasu pokojowego ludność cywilna powinna w pierwszym rzędzie brać żywy udział w realizacji prac organizacyjnych władz państwowych i samorządowych oraz L.O.P.P. wykazując pełne zrozumienie potrzeby przygotowanie wnętrza kraju do obrony przeciwlotniczo-przeciwgazowej.

Udział ten powinien przejawiać się przez gremjalne zapisywanie się na członków L.O.P.P., gdyż im więcej obywateli będzie członkami tego stowarzyszenia, tem większymi funduszami będzie ono dysponowało, a co zatem idzie, tem szybciej pójda naprzód prace organizacyjne i realizacja, tem prędszej będzie wyszkolona odpowiednia potrzebna liczba ludzi, stanowiących kadrę „służby O.P.L.G.” *) tem większa ilość schronów może być przygotowana dla ludności cywilnej, oraz większa ilość kąpielisk dla skażonych gazami parzącymi, tem więcej będzie wyszkolonych lotników i t. d. i t. d. i tem prędszej będzie zorganizowana i przeszkolona w obronie przeciwlotniczo - gazowej cała ludność cywilna.

Pozatem udział ten powinien przejawiać się w ułatwianiu pracy władzom ogólnu państwowym, wojskowym lub samorządowym oraz Komitetom L.O.P.P. przez chętne wykonywanie zarządzeń i przepisów dotyczących przygotowania obrony przeciwlotniczo-gazowej, choć te zarządzenia i przepisy są może nieraz krępujące i zabierają czas.

Chodzi tutaj o chętne uczęszczanie na wszelkie kursy OPLG, nieraz przymusowe, o ćwiczenia obrony przeciwlotniczo-gazowej, organizowane przez władze w danem mieście oraz o udział w pracach Komitetów domowych.

Wszelkie kursy przeprowadzane dla obywateli cywilnych mają na celu jedynie uświadczenie ich o istocie niebezpieczeństwa i nauczanie zasad organizacji obrony przeciwlotniczo-gazowej oraz nauczanie sposobów obrony indywidualnej i zbiorowej.

Jeżeli chodzi o ćwiczenia z obrony przeciwlotniczo-gazowej to jest to w dalszym ciągu szkolenie ludności dla jej własnego dobra oraz są to doświadczenia, z których właściwe władze wyciągają wnioski i mają możliwość stwierdzenia co jest dobrze przygotowane, a co należy jeszcze w organizacji obrony poprawić lub czem ją uzupełnić.

Komitety domowe O. P. L. G. są to te komórki w organizacji władz O. P. L. G., które najbliżej stoją

*) Patrz „Pogadanki z obrony przeciwlotniczej” kpt. Z. Bartel. 1935 r.

przy poszczególnym mieszkańcu miasta, miasteczka czy innego osiedla i które mają za zadanie przygotować dany dom i jej mieszkańców do skutecznej obrony przeciwlotniczo-gazowej. Jest to organ, do którego każdy mieszkaniec powinien z ochotą należeć i którego zarządzenia powinien wykonywać sumiennie. Uchylenie się od udziału w pracach Komitetów domowych lub niewykonywanie zarządzeń tego Komitetu jest działalnością przede wszystkim szkodliwą dla reszty mieszkańców danego domu, a pozatem szkodliwą dla ogólnej organizacji obrony wnętrza kraju i tego rodzaju postępowanie należy potępiać z całą bezwzględnością.

Członkowie Komitetów domowych nie są wyznaczani dla czyjegoś widzimisie, zaś prace Komitetu są regulowane przez zarządzenia i instrukcje władz wyższych, którym przecież chodzi o dobro ludności cywilnej, o dobro poszczególnego mieszkańca danego domu. Tylko wspólna praca z członkami Komitetu Domowego, pomaganie im w ich wysiłkach i obdarzanie ich zaufaniem da w wyniku dobre i skuteczne przygotowanie danego domu i poszczególnych rodzin w nim zamieszkujących do obrony przeciwlotniczo-gazowej.

W okresie czasu pokojowego ludność cywilna powinna się przygotować do obrony przeciwlotniczo-gazowej jeszcze i w ten sposób, że **każdy obywatel cywilny powinien zaopatrzyć się zawczasu w maskę przeciwgazową**, zaś każdy Komitet domowy powinien zawczasu przygotować potrzebny sprzęt i urządzenia.

Odkładanie zakupu masek przeciwgazowych na później, może się skończyć dla ludności cywilnej tragicznie. Trzeba się liczyć z tem, że maski przeciwgazowe nie będą przez Państwo lub L.O.P.P. rozdawane darmo, że maski bezpłatnie dostaną tylko ci, którzy będą powołani do pełnienia zgóry określonych czynności podczas ewentualnej wojny. Wszyscy inni muszą sobie maski kupić.

Pozatem trzeba się liczyć z tem, że fabryki masek mogą produkować tylko te ilości masek na które otrzymają zapotrzebowania. Jeśli zapotrzebowania z rynku cywilnego niema, nie produkują one masowo masek dla tego rynku. I przypuśćmy teraz, że wybucha wojna. Każdy chce kupić maskę, tymczasem masek dla

wszystkich nie starcza, bo dużych zapasów w fabrykach niema, a fabryki mogą wyprodukować dziennie tylko pewne określone ilości masek.

Elektęm takiej sytuacji musi być to, że większość ludności cywilnej pozostanie w pierwszych miesiącach wojny bez masek przeciwgazowych co w rezultacie może przynieść tragiczne skutki, gdyż nieprzyjaciół dowiedziawszy się o takiej sytuacji będzie stosował jak najczęściej napady lotnicze przy użyciu bomb gazowych.

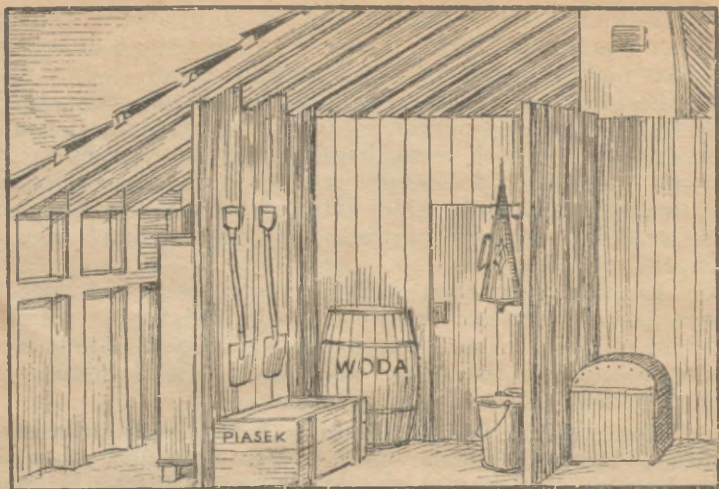
Kupując zawczasu maski przeciwgazowe obywatel cywilny zabezpiecza siebie i swoją rodzinę w pierwszym rzędzie, a następnie przyczynia się w ten sposób do rozbudowy tej gałęzi przemysłu, co dla Państwa jest sprawą również nie bez znaczenia.

Koszt maski jest niewielki, zaledwie kilkunastozłotowy, bowiem maska polska jest najtańszą maską w Europie, zaś przechowanie jej przez szereg lat nie jest zbyt trudne i kłopotliwe. Zmieniając nawet co kilka lat maskę zakupioną poprzednio, na nową, ulepszoną lub nawet na taką samą, tylko świeżej produkcji, obywatel cywilny traci tak niewiele, jeśli chodzi o wydatek pieniężny, a zyskuje tak dużo, jeśli chodzi o jego osobiste dobro.

Jeśli chodzi o sprzęt i urządzenia potrzebne dla obrony domu mieszkalnego oraz jeśli chodzi wogóle o przygotowanie danego domu do obrony przeciwlotniczo-gazowej to Komitety domowe również nie powinny tej sprawy zaniedbywać i odkładać ją na później, gdyż tak samo jak się przedstawia sprawa z maskami dla ludności cywilnej, tak samo może się przedstawiać i sprawa z obroną domu. Może być zapóźno.

W pierwszym rzędzie chodzi o przygotowanie strychów domowych pod względem obrony przeciwpożarowej. Jeśli zawczasu nie zabezpieczy się strychów przed łatwem ich zapaleniem się *), jeśli zawczasu nie usunie się z nich całej masy niepotrzebnych rupieci, które raczej powinny być spalone lub wyrzucone niż przechowywane, jeśli nie przygotowuje się niezbędnego sprzętu przeciwpożarowego (rys. 3), odkażającego, alarmo-

*) Patrz „Pogadanki z obrony przeciwlotniczej” kpt. Z. Bartel. 1935 r.

Rys. 3.

wego i t. p., to z chwilą wybuchu wojny może być już zapóźno na te przygotowania.

Pozatem, jeśli mieszkańcy danego domu chcą mieć zapewnioną doraźną pomoc w tłumieniu pożaru powstającego przy wybuchu bomby zapalającej, Komitet domowy powinien czuwać nad tem, by zawsze kilku obywateli zamieszkujących dany dom, przeszło odpowiedni kurs przeciwpożarowy oraz by przeprowadzane były z nimi częste ćwiczenia przeciwpożarowe. Ćwiczenia te powinny obejmować także zachowanie się mieszkańców na wypadek stwierdzenia upadku bomby zapalającej na dany dom.

To samo dotyczy i innych organów służby O.P.L.G. danego domu, gdy chodzi o inne skutki napadu lotniczego, a więc: patroli odkażających, służby bezpieczeństwa dla danego domu, i patroli sanitarnych. Trzeba członków tych służb także zawczasu szkolić i przeprowadzać z nimi częste ćwiczenia. Szkolenie w ostatniej chwili patroli służby O.P.L.G. danego domu i mieszkańców może dać opłakane wyniki.

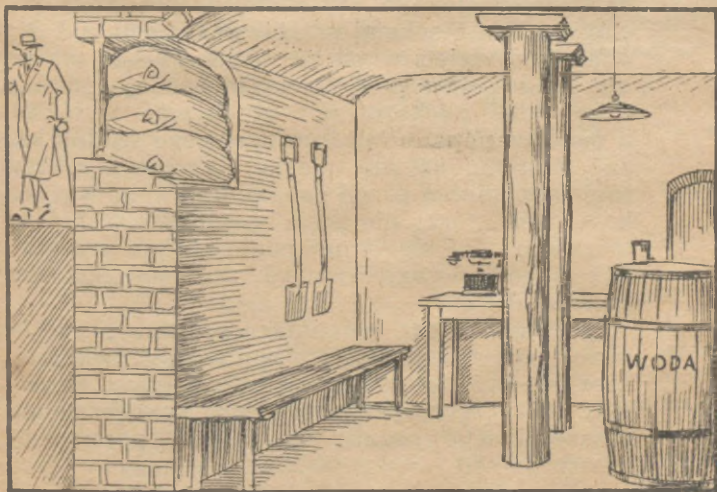
Jeśli chodzi o obronę przeciwwgazową i przeciw bombom burzącym, to mieszkańcy danego domu po-

winni dążyć również zawczasu do przygotowania w piwnicach lub suterrenach domu (w pralniach) schronu przeciwgazowego (rys. 4), wzmocnionego dla wytrzymania działania bomb burzących, gdyż wymaga to dłuższych prac i większych wydatków, które można w okresie pokoju rozłożyć na raty.

Komitet domowy powinien pozatem stale kontrolować czy mieszkańcy danego domu znają sposoby przygotowania przeciwgazowych pomieszczeń uszczelnionych (schronów rodzinnych) oraz przepisy o zachowaniu się podczas „Pogotowia O.P.L.” i „Alarmu lotniczego”.

Zachowanie się w okresie „Pogotowia O.P.L.”.

W okresie zagrożenia wojną, t. j. z tą chwilą, gdy władze wojskowe zarządzą „**Pogotowie O.P.L.**” zachowanie się ludności cywilnej musi bezwzględnie cechować całkowite zrozumienie istoty niebezpieczeństwa, oraz ściśle wykonywanie wydanych przepisów, nakazów i zakazów. W okresie tym każdy obywatel, który chce się wyłamać z ogólnych ram organizacji obrony przeciwlotniczo - gazowej jest szkodnikiem i jako taki

Rys. 4.

będzie karany z całą bezwzględnością prawa. W okresie tym nikt nie może się tłumaczyć nieznanomością przepisów, gdyż przepisy o zachowaniu się ludności cywilnej będą natychmiast ogłoszone z chwilą zarządzenia „Pogotowia O.P.L.” i podane do wiadomości publicznej za pośrednictwem pism codziennych, obwieszczeń oraz plakatów wywieszonych na ulicach i w miejscach publicznych.

Przepisy o zachowaniu się ludności cywilnej w okresie „Pogotowia O.P.L.” będą regulowały to zachowanie się w sposób mniej więcej następujący:

- 1) **Należy w ciągu 24 godzin od chwili ogłoszenia zarządzenia „Pogotowia O.P.L.” przygotować w każdym mieszkaniu pomieszczenie uszczelnione, składające się z co najmniej jednego pokoju, przeznaczone do spełniania roli rodzinnego schronu przeciwgazowego.**

Przygotowanie przez każdą rodzinę jednego takiego schronu jest rzeczą pierwszorzędną wagi, jeśli chodzi o obronę ludności cywilnej przed skutkami napadów lotniczych, wykonywanych przy pomocy bomb gazowych.

Prawie w każdej rodzinie znajdują się dzieci, które są jeszcze tak małe, że nie mogą posługiwać się maskami przeciwgazowymi, zaś dla większych dzieci w wieku do lat 13—14 masek nie produkuje się. Poza to w każdej rodzinie może ktoś zachorować i przebywać w łóżku, a podczas napadu lotniczo-gazowego trudno kazać choremu używać maski. Wreszcie, schron taki zabezpiecza przed gazami bojowymi wszystkich tych, którzy nie posiadają masek, a którzy nie mogą udać się do ogólnego schronu przeciwgazowego, przeznaczonego dla mieszkańców danego domu.

Przygotowanie rodzinnego schronu przeciwgazowego nie przedstawia ani zbyt wielkich kosztów, ani nie zabiera zbyt dużo czasu. Szczegóły dotyczące przygotowania pomieszczenia uszczelnionego podane są w innej popularnej broszurze *).

*) Patrz „Pogadanki z obrony przeciwgazowej” kpt. Z. Bartel. 1934 r.

Rys. 5.

- 2) Należy w ciągu 24 godzin od chwili wydania zarządzenia „Pogotowia O.P.L.” nakleić na szyby wszystkich okien paski mocnego papieru lub płótna, szerokości 3—4 cm, przyczem paski te powinny się na szybie krzyżować, przecinając się mniejwięcej prostopadłe.

Końce pasków powinny być przyklejone do ramy okien. Jeśli okno posiada duże szyby nie należy ograniczać się tylko do dwóch pasków, lecz nakleić ich więcej, t. j. w dwóch lub trzech kondygnacjach.

Jeżeli chodzi o pewniejsze zabezpieczenie szyb to trzeba je zakleić całkowicie papierem lub płótnem, najpewniejszym jednak sposobem będzie sporządzenie mocnych okiennic.

- 3) Z chwilą ogłoszenia „Pogotowia O.P.L.” należy natychmiast przygotować w każdym mieszkaniu odpowiednią ilość zasłon ciemnych na okna pokojów w których najczęściej przebywa się wieczorem i każdorazowo z nastaniem zmroku zasłonami temi należy szczelnie okna zasłaniać (rys. 5). Jako zasłony mogą być użyte wszelkie

tkaniny nieprzepuszczające żadnego światła, gruby papier koloru czarnego lub ciemno-szafirowego, względnie tektura. Najlepszemi zasłonami jednak zawsze będą szczelnie dopasowane okiennice żelazne lub drewniane obite grubą blachą, które spełnią w tym wypadku podwójną rolę: zasłony od światła i zapory dla drobnych odłamków żelaza, cegły lub kamieni rozsiewanych wokoło przez wybuchającą bombę.

- 4) **Z chwilą ogłoszenia „Pogotowia O.P.L.” nie wolno wieczorem palić ani przez chwilę żadnych światel w pokojach nie posiadających zasłon na oknach.**
- 5) **Mieszkańcy, którzy posiadają w swoich mieszkaniach oświetlenie elektryczne lub gazowe powinni zaopatrzyć się w dostateczną ilość świec lub lamp naftowych, gdyż z chwilą alarmu lotniczego tak prąd oświetleniowy elektryczny jak i gaz świetlny mogą być wyłączone.**
- 6) **Każda rodzina powinna po ogłoszeniu zarządzenia „Pogotowia O.P.L.” zaopatrzyć się w zapas żywności i wody na 24 godziny i zapas ten stale odświeżać. Wszelką żywność oraz wodę należy przechowywać w taki sposób lub w takim miejscu, aby na wypadek, jeśli gaz bojowy wtargnie do mieszkania, żywność i woda były nadal zdatne do użytku.**

Zaopatrzenie się w pewien zapas żywności jest koniecznością podyktowaną tem, że może zdarzyć się, iż w rejonie danego domu mogą upaść bomby z gazami parzącymi i wskutek tego nawet po skończonym napadzie lotniczym przez pewien czas będzie wstrzymany wszelki ruch na ulicy. Przygotowanie zaś zapasu wody podyktowane jest możliwością unieruchomienia na pewien czas stacji wodociągów wskutek działania bomb lotniczych lub zatrucia studni okolicznych gazami parzącymi.

- 7) **Z chwilą ogłoszenia „Pogotowia O.P.L.” każdy obywatel cywilny zdolny do używania maski przeciwgazowej, a który jej nie otrzyma z urzędu, powinien, jeśli maski dotychczas nie posia-**

dał, zaopatrzyć się w maskę przeciwigazową i przygotować ją do użytku (rys. 5).

- 8) W okresie „Pogotowia O.P.L.” każdy obywatel posiadający maskę przeciwigazową powinien, wychodząc ze swego mieszkania, zawsze zabierać ją ze sobą i nosić na sobie w puszcze lub torbie (rys. 6).

Rys. 6.

- 9) W okresie „Pogotowia O.P.L.” nie należy oddalać się niepotrzebnie zbyt daleko od swego mieszkania, należy unikać spacerów w miejscach gdzie zwykle podczas pokoju gromadzi się dużo ludzi (deptaki, aleje, parki, place publiczne). Wieczorem należy wogóle zaniechać spacerów.

Przepis ten ma na celu uniemożliwienie skupiania się w jednym miejscu większych mas ludności cywilnej, gdyż skupianie takie na wypadek alarmu lotniczego grozi niebezpieczeństwem paniki oraz brakiem miejsca w publicznych schronach przeciwlotniczo-gazowych, do których będą chcieli jak najprędzej schronić się wszyscy ci, którzy są oddaleni od swoich mieszkań.

- 10) W okresie „Pogotowia O.P.L.” na dworcach kolejowych oraz na placach przed dworcem mogą przebywać tylko podróżni z biletami i to przeznaczonymi na pociągi odchodzące w najbliższym kilkunastominutowym okresie czasu. Odprowadzanie odjeżdżających lub gromadzenie się celem powitania przyjeżdżających jest niedopuszczalne.

Jasnym jest, że zarządzenie to musi być ściśle przestrzegane, gdyż dworzec kolejowy będzie jednym z ważniejszych celów nieprzyjacielskiego napadu lotniczego i będzie podlegał częstym bombardowaniom.

- 11) Z chwilą ogłoszenia „Pogotowia O.P.L.” wszyscy mieszkańcy danego miasta, którzy mogą wyjechać w okolice podmiejskie lub na wieś, powinni to zrobić jak najprędzej i przebywać tam przez cały czas trwania tego okresu. W szczególności chodzi o ewakuację poza miasto lub osiedle dzieci, chorych i kobiet.

Szczególnie punkt ten dotyczy ludności cywilnej, zamieszkującej w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów napadu lotniczego jak: stacje kolejowe, fabryki, składy, koszary wojskowe, elektrownie i t. p. gdzie istnieje największe prawdopodobieństwo odczucia skutków napadów lotniczo-gazowych.

- 12) We wszystkich szkołach, władze szkolne powinny w ciągu 24 godzin od chwili ogłoszenia „Pogotowia O. P. L.” przygotować schrony dla uczącej się młodzieży, aby na wypadek napadu lotniczego mogła się ona tam schronić.
- 13) Wszyscy właściciele sklepów obowiązani są do natychmiastowego uszczelnienia drzwi i okien swych sklepów oraz do zaniechania oświetlenia wieczorem wystaw sklepowych. Wnętrze sklepów może być wieczorem niezbędnie oświetlone, jednak pod warunkiem, że okna wystawowe i szyby w drzwiach będą szczelnie zasłonięte ciemnymi zasłonami. Właściciele sklepów z produktami żywnościowymi powinni mieć w sklepie tylko tyle towaru ile wynosi przeciętny dzienny zbyt. Resztę należy umieścić

w dobrze uszczelnionych piwnicach i donosić do sklepu w miarę potrzeby.

- 14) **Wszyscy właściciele pojazdów konnych powinni zaopatrzyć swoje konie w specjalne maski przeciwgazowe lub przygotować w ostateczności prowizoryczną ochronę dla koni, pod postacią dwóch obroczników, z których jeden mniejszy jest włożony w większy, a przestrzeń między tkaninami worków należy wypełnić sianem. W razie potrzeby użycia tego rodzaju zupełnie prowizorycznej ochrony należy worki zamoczyć w wodzie i nałożyć je koniowi na pysk, obwiązując przy brzegu sznurkiem lub taśmą gumową.**
- 15) **Wszyscy właściciele żywego inwentarza powinni natychmiast przystąpić do możliwie dokładnego uszczelnienia obór, stajen czy kurników, tak aby na wypadek napadu lotniczo-gazowego, zwierzęta i ptactwo domowe były zabezpieczone przed zatruciem po zamknięciu drzwi danych ubikacyj.**
- 16) **Komitety domowe, powołane do pracy w każdym domu, powinny w ciągu 24 godzin od chwili ogłoszenia „Pogotowia O.P.L.” doprowadzić do stanu natychmiastowej używalności znajdujące się w danym domu pomieszczenia przystosowane na schrony przeciwlotniczo - gazowe, doprowadzić stan strychów domowych do wymagań obrony przeciwpożarowej, zorganizować funkcjonowanie służb O. P. L. G. danego domu, a przede wszystkim patroli przeciwpożarowych oraz sprawdzić, czy wszyscy mieszkańcy należycie przygotowali w swoich mieszkaniach pomieszczenie uszczelnione.**

Pozatem członkowie Komitetu domowego powinni czuwać przez cały okres „Pogotowia O.P.L.” nad ścisłym przestrzeganiem przez mieszkańców danego domu przepisów obowiązujących w tym okresie,
- 17) **Wszyscy mieszkańcy danego domu, powołani przez Komitet domowy do pełnienia funkcji członka domowej służby O.P.L.G.: członka służ-**

by bezpieczeństwa, służby przeciwpożarowej, służby alarmowo - rejestracyjnej lub służby odkażającej, powinni natychmiast stanąć do dyspozycji Komitetu i rozpocząć swą pracę.

ROZDZIAŁ III.

Zachowanie się ludności cywilnej podczas napadu lotniczego.

Sposób zachowania się ludności cywilnej podczas napadu lotniczego można podzielić na cztery rodzaje:

- 1) zachowanie się podczas alarmu lotniczego,
- 2) zachowanie się podczas napadu lotniczego, wykonanego bombami burzącymi,
- 3) zachowanie się podczas napadu lotniczego, wykonanego bombami zapalającymi,
- 4) zachowanie się podczas napadu lotniczego, wykonanego bombami gazowymi.

Rzecz prosta, że napad lotniczy może być wykonany przez nieprzyjaciela niekoniecznie tylko jednym rodzajem bomb. Nieprzyjaciel może bombardować dane miasto lub osiedle równocześnie dwoma lub trzema rodzajami bomb, omówić jednak należy zachowanie się ludności cywilnej w ten sposób, jakgdyby bombardowanie odbywało się tylko jednym rodzajem bomb, gdyż takie wypadki również mogą się często zdarzać, pozatem umożliwi to systematyczne podanie wskazówek jak należy postępować w danej sytuacji.

Zachowanie się podczas alarmu lotniczego.

Z chwilą, gdy zbliżają się samoloty nieprzyjacielskie, **Komendant O.P.L. danego miasta lub osiedla zarządza „Alarm lotniczy”**.

Alarm będzie nadany środkami i w sposób, który zostanie wymieniony w obwieszczeniach dla ludności, rozplakatowanych przez właściwe władze państwowe z chwilą zarządzenia pogotowia OPL. Sygnałem tym będzie przede wszystkim odpowiedni dźwięk syren specjalnie zainstalowanych oraz dźwięk powtórzony przez pomocnicze źródła sygnałowe, jak np. gwizd syren fabrycznych, parowozów, statków i t. p. oraz

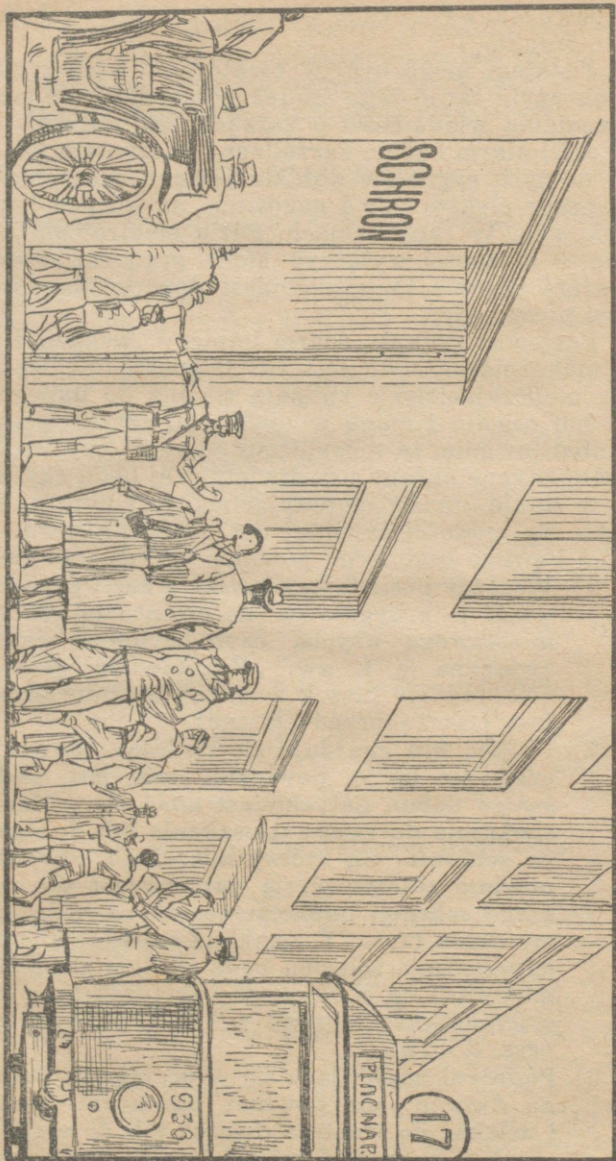
w pewnych wypadkach dzwony kościelne lub jeszcze inne środki.

Pozatem może być w niektórych większych miastach użyte radjo jako środek pomocniczy do rozprzestrzeniania wiadomości o zarządzeniu alarmu.

Jeśli alarm będzie zarządzony wieczorem lub w nocy, do tych sygnałów dojdzie jeszcze zgaszenie światel przez elektrownię i gazownię na ulicach i w mieszkaniach. W tych domach, gdzie elektrownia nie będzie w możności wyłączyć sama prąd oświetleniowy, powinni uczynić to natychmiast dozorczy domów oraz sami mieszkańcy.

Ponieważ sygnał „Alarm lotniczy” wskazuje na to, że niebezpieczeństwo jest już bezpośrednie, że samoloty nieprzyjacielskie zbliżają się już do danego miasta lub osiedla i mogą w niedługim czasie rozpocząć bombardowanie, to niezależnie od tego, czy wojskowe środki czynne obrony przeciwlotniczej będą czy nie będą w stanie zmusić nieprzyjaciela do odwrotu, zachowanie się ludności cywilnej dla dobra Państwa, dobra ogółu i swego osobistego powinno być następujące:

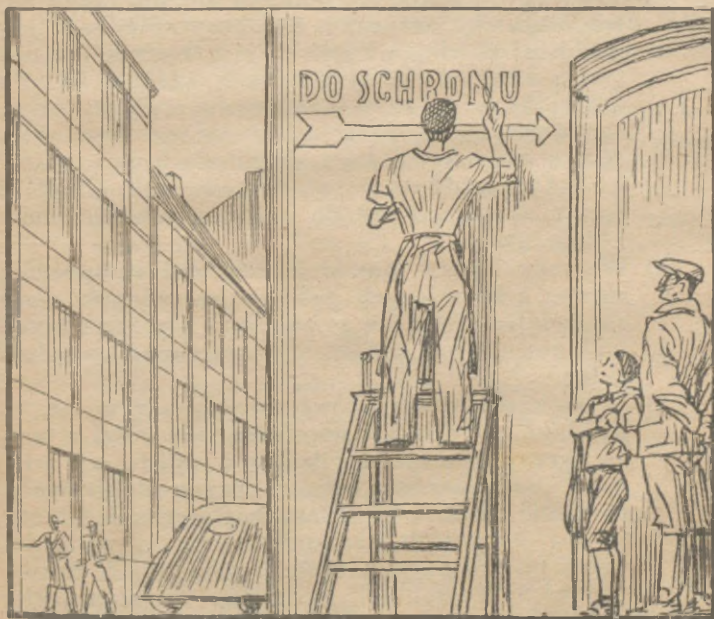
- 1) **Wszyscy posiadający maski przeciwgazowe, powinni je przygotować do ewentualnego natychmiastowego użycia, czyli wykonać czynności związane z t. zw. „Pogotowiem gazowym”.** (Nakładanie masek z chwilą alarmu lotniczego jest jeszcze przedwczesne).
- 2) **Każdy, kto znajduje się podczas alarmu lotniczego na ulicy, powinien, jeśli jest niedaleko swego domu, natychmiast udać się szybko lecz spokojnie do swego mieszkania lub do domowego schronu. Ci, którzy mieszkają zbyt daleko powinni skierować się natychmiast do najbliższego schronu publicznego lub najbliższej bramy domu (rys. 7). Znakami orjentacyjnymi, dla odnalezienia schronu będą wielkie strzałki, wymalowane na chodnikach i ścianach oraz tablice orjentacyjne, w nocy zaś czerwone światelka (rys. 8 i 12).**
- 3) **Podróżni znajdujący się w pociągach, stojących na dworcu, nie powinni opuszczać wagonów i uciekać do wnętrza dworca lub do wyjść, lecz powinni zachować spokój i czekać na zarządze-**

Rys. 7.

nie służby kolejowej. Prawdopodobnie pociągi te będą w chwili alarmu usunięte poza obręb dworca i podstawione zpowrotem po odwołaniu alarmu.

- 4) **Wszyscy znajdujący się w chwili alarmu wewnątrz dworca, powinni również zachować bezwzględnie zupełny spokój i postępować według wskazówek i zarządzeń służby kolejowej, która skieruje wszystkich do odpowiednich schronów, znajdujących się na dworcu lub jego pobliżu.**
- 5) **Publiczność, znajdująca się w kawiarniach, restauracjach, teatrach lub kinach i t. p. powinna pozostać w nich przez cały czas alarmu aż do odwołania alarmu.**
- 6) **Wszelkie samochody prywatne lub taksówki, sygnalizują trąbkami i klaksonami alarm lotniczy (o ile to jest przewidziane), natych-**

Rys. 8.

miast zjeżdżają jak najbliżej chodnika i zatrzymują się. Jeśli to jest wieczór, lub noc kierowcy samochodów oraz taksówek po zatrzymaniu ich, natychmiast powinni zgasić wszystkie światła.

Pasażerowie powinni opuścić pojazdy i udać się do najbliższego schronu.

- 7) Wszelkie pojazdy konne, jak powozy, dorożki lub wozy również natychmiast zjeżdżają jak najbliżej chodnika i zatrzymują się, przyczem woźnice zakładają koniom normalne lub przeciwwgazowe.
- 8) Jeśli jakiegokolwiek pojazdy znajdują się w chwili alarmu w bezpośrednim pobliżu obiektu takiego jak: stacja kolejowa, koszary, elektrownia, fabryka i t. p. to nie powinny się zatrzymać w pobliżu tych obiektów, lecz odjechać na odległość przynajmniej około 1 km.
- 9) Tramwaje i autobusy podczas alarmu także zatrzymują się, przyczem autobusy zjeżdżają jak najbliżej chodnika i jeśli to jest wieczór lub noc gaszą światła. W tramwajach zgaśnie światło automatycznie, gdyż elektrownia wyłączy prąd. Pasażerowie poinformowani przez konduktorów o przyczynie tego powinni wozy opuścić i udać się bądź do swych domów, jeśli odległość jest niewielka, bądź do najbliższych schronów publicznych.
- 10) Wszyscy kupcy powinni natychmiast opróżnić sklepy z kupujących, jeśli to jest wieczór, zgasić światła (jeśli nie zostało ono zgaszone przez elektrownię lub gazownię) i zamknąć szczelnie sklep.
- 11) Właściciele kawiarni, restauracji, barów i t. p. powinni natychmiast poinformować gości o tem, że zarządzono alarm lotniczy i jeśli to jest wieczór, po zgaszeniu światel przez elektrownię, oświetlić wnętrza światłami zastępczemi. (Rzecz prosta, że światła zastępcze można zapalić dopiero po zasłonięciu okien i oszklonych drzwi, ciemnymi zasłonami, szczelnie zasłaniającymi wszelkie otwory). U drzwi wejściowych i zapasowych należy wystawić posterunki rekrutu-

jące się z pośród personelu zakładu, które powinny wpuszczać każdego przechodnia do wnętrza aż do chwili rozpoczęcia się napadu lotniczego. Z chwilą rozpoczęcia się bombardowania drzwi otwierać nie wolno.

- 12) Właściciele lub kierownicy teatrów lub kin, powinni natychmiast poinformować publiczność o zarządzonym alarmie, zapalić światła zastępcze, wezwać publiczność do spokojnego pozostania na swych miejscach, obsadzić wszystkie wyjścia główne i zapasowe służbą i przygotować je do użytku na wypadek ewentualnej konieczności szybkiego opróżnienia lokalu (pożar, zagazowanie wnętrza, groźba zawalenia się i t. p.).
- 13) Wszelkich osobników usiłujących zakłócić spokój lub wszcząć panikę na ulicy lub w lokalach publicznych, należy natychmiast obezwładnić i oddać w ręce organów bezpieczeństwa, albo odseparować od reszty publiczności, wyznaczając odpowiedni nadzór nad nimi.
- 14) Wszyscy pracownicy biur z chwilą alarmu lotniczego pozostają w biurach, jeśli są one przygotowane jako pomieszczenia uszczelnione z odpowiednim urządzeniem wentylacji przeciwigazowej, albo udają się do przygotowanych schronów służbowych, lub do najbliższych schronów publicznych.
- 15) Pracownicy fabryk z chwilą alarmu lotniczego udają się zasadniczo wszyscy natychmiast do przygotowanych schronów fabrycznych lub rowów przeciwbombowych, znajdujących się w pewnem oddaleniu od fabryki. Jeśli fabryka nie może być zupełnie unieruchomiona, część robotników majstrów i inżynierów pozostaje na posterunkach posiadając maski przeciwigazowe w pogotowiu.
- 16) Młodzież, znajdującą się w chwili alarmu w szkołach, udaje się natychmiast pod kierunkiem wychowawców do przygotowanych schronów i przebywa tam przez cały czas alarmu aż do jego odwołania.

- 17) **Wszyscy dozorczy domów, usłyszawszy sygnały alarmu lotniczego powinni natychmiast nadać alarm na terenie swojej posesji przy pomocy przygotowanego przez Komitet domowy dzwinkowego przyrządu sygnalizacyjnego.** Bram domów zamykać nie wolno. Jeśli to jest wieczór i elektrownia lub gazownia nie pogasiły światel w danym domu, dozorca obowiązany jest natychmiast wyłączyć prąd ze wszystkich mieszkań, klatek schodowych i t. p. lub, przy innym niż elektryczne oświetleniu, pogasić światła znajdujące się na klatkach schodowych, podwórzach i t. d.
- 18) **Wszyscy mieszkańcy każdego domu powinni po usłyszawszy sygnały alarmu lotniczego natychmiast szczelnie pozamykać wszystkie drzwi i okna i jeżeli to jest możliwe, od zewnątrz zabezpieczyć okna okiennicami, kocami lub matami, przygotować maski przeciwgazowe i albo pozostać we własnych mieszkaniach w gotowości do zamknięcia się w pomieszczeniach uszczelnionych w chwili rozpoczęcia bombardowania, albo udać się zaraz do ogólnego schronu, przygotowanego dla mieszkańców danego domu.** Pierwszeństwo do korzystania z takiego schronu domowego mają przede wszystkim dzieci, starcy i chorzy, potem kobiety oraz mężczyźni, którzy nie posiadają masek przeciwgazowych. Jeśliby nikt z mieszkańców nie posiadał masek przeciwgazowych, co zresztą nie powinno mieć miejsca, to pierwszeństwo pozostaje nadal dla wyżej wymienionych kategorii mieszkańców w takiej kolejności, jak to jest podane powyżej. Wszyscy mieszkańcy domów położonych w bezpośrednim (w promieniu około $\frac{1}{2}$ km) sąsiedztwie obiektów takich jak: stacja kolejowa, fabryka, elektrownia, wodociągi, gazownia, koszary, gmachy urzędów, magazyny wojskowe i t. p., ze względu na grożące ewentualne niebezpieczeństwo od bomb burzących powinni bezwzględnie opuścić swoje mieszkania i udać się do przygotowanego ogólnego domowego schronu, albo do piwnic, które powinny być

uprzednio uszczelnione i zabezpieczone przed działaniem bomb (okna i mury zewnętrzne zabezpieczone workami z piaskiem, stropy podparte i t. d.) (rys. 4). Nie wolno nikomu, pod żadnym pozorem, wyglądać przez otwarte okna, przebywać na balkonach, dachach lub na podwórzach.

- 19) **Gdy alarm jest zarządzony wieczorem, należy natychmiast pogasić wszystkie światła w mieszkaniu, jeśli oświetlenie jest inne niż elektryczne, lub jeśli elektrownia nie wyłączyła prądu oświetleniowego.** W wypadku gdyby było wiadomem, że z chwilą zarządzania alarmu gazownia miejska wyłączy również dopływ gazu świetlnego należy mimo to na sygnał alarmu lotniczego dodatkowo zamknąć bezwzględnie wszystkie palniki gazowe (najlepiej centralnie przy gazomierzu). Jest to ostrożność konieczna, podyktowana tem, że wielu mieszkańców, nasutek podniecenia wywołanego alarmem, może pozostawić otwarte w dalszym ciągu palniki gazowe, co w następstwie może spowodować wypadki zatrucia lub wybuchów przy ponownem włączaniu przez gazownię dopływu gazu, po odwołaniu alarmu. Światła zastępcze wolno zapalić tylko w tych ubikacjach, które posiadają szczelnie zasłonięte okna. **Ci z pośród mieszkańców danego domu, którzy są przeznaczeni przez Komitet domowy do spełniania poszczególnych funkcji w służbie O.P.L.G. danego domu, powinni natychmiast zameldować się u Komendanta O.P.L.G. danego domu oczekując na rozkazy.**
- 20) **Komendant O.P.L.G. danego domu wyznacza czynności poszczególnym członkom domowej służby O.P.L.G., a więc wystawia posterunki przeciwpożarowe, uruchamia posterunki bezpieczeństwa, posterunki rejestracyjno - alarmowe i przeciwgazowe.** Pozatem reguluje kto z mieszkańców może schronić się do schronu domowego, wyznacza Komendanta schronu i sprawdza osobiście lub przez członków Komitetu domowego czy mieszkańcy wykonali

wszystkie czynności przewidziane w instrukcji o alarmie.

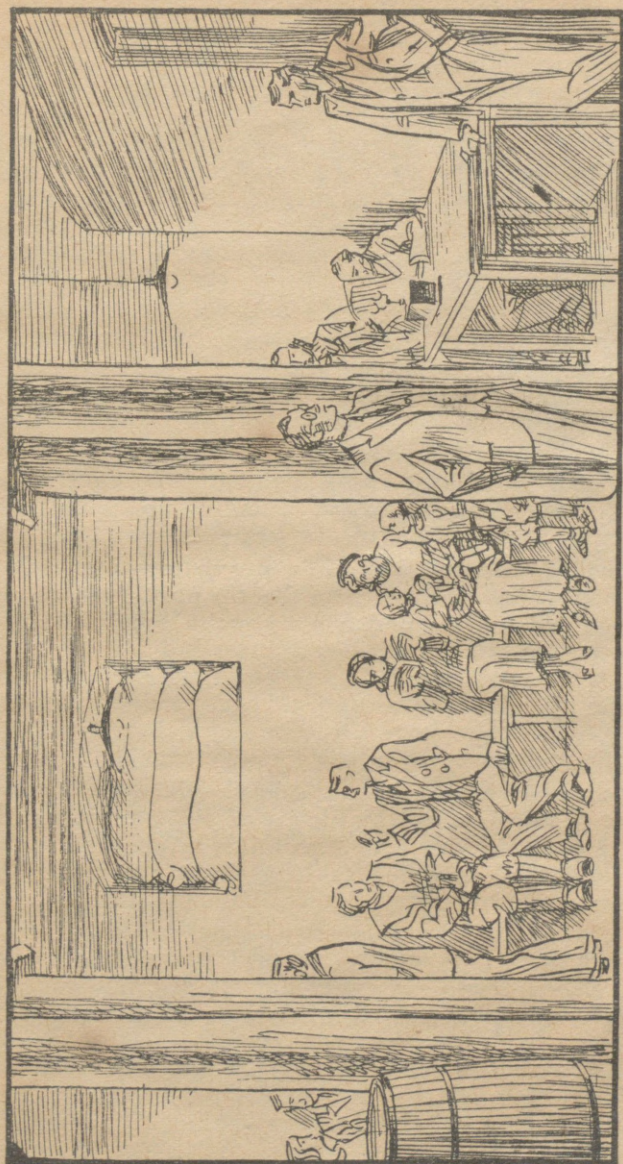
- 21) **Wszyscy ci, którzy na alarm lotniczy schronią się do swych własnych mieszkań, powinni przede wszystkim sprawdzić szczelność przygotowanego pomieszczenia uszczelnionego, a następnie przygotować, tak aby mieć pod ręką, odpowiedni materiał dla ewentualnego szczelnego zatkania otworu w oknie, powstałego wskutek wybicia szyby.** (Odpowiedniej wielkości, stosownie do wielkości szyby, kawałki tektury lub dykty z przygotowanymi gwoździakami dla przybicia oraz jakiegokolwiek materiał uszczelniający: kit, szare mydło, plastelina, glina, smoła i t. p.).
- 22) **Wszyscy ci, którzy na alarm lotniczy schronią się do jakiegokolwiek schronu powinni zachowywać się spokojnie (rys. 9), nie palić tytoniu oraz kolejno brać udział w pracy niezbędnej przy obsłudze schronu.** Przed wejściem do schronu należy pozbyć się wszelkich przedmiotów i materiałów cuchnących lub wydających przykry zapach (sery, śledzie, nafta i t. p.), a więc zanieczyszczające powietrze i stwarzające przykre warunki dla przebywania przez dłuższy czas w schronie.
- 23) **Wszyscy właściciele żywego inwentarza zamykają zwierzęta i ptactwo domowe w uszczelnionych stajniach, oborach, gołębnikach lub kurnikach i nie wypuszczają ich aż do chwili odwołania alarmu.**

Wyżej przytoczone przepisy zachowania się muszą być przez ludność cywilną stosowane aż do czasu odwołania alarmu.

Zachowanie się podczas napadu lotniczego wykonanego bombami burzącymi.

Jeśli chodzi o bombardowanie lotnicze wykonane bombami burzącymi, to należy pamiętać o tem, że bomba burząca może działać następująco:

a) Siłą uderzenia, czyli, że może przebić dach i stropy kilku pięter, wybuchając dopiero na niższych piętrach, lub na parterze, co jest zależne od ciężaru

Rys. 9.

bomby, oś stopnia wzmocnienia betonem poszczególnych stropów mieszkań, oraz rodzaju zastosowanego w bombie zapalnika.

b) Siłą wybuchu materiałów zawartych w bombie, która rozsadza budowlę.

c) Siłą t. zw. podmuchu, t. j. ciśnienia mas powietrza rzuconych siłą wybuchu bomby, które wyciskają szyby z okien, wgniatają drzwi, wywracają ściany i t. p., oraz

d) Odłamkami swej skorupy oraz gruzem i ziemią, wyrzucanymi na wszystkie strony naskutek wybuchu.

Pozatem należy mieć na uwadze to, że najbardziej narażeni na skutki tego rodzaju bombardowania lotniczego mogą być przedewszystkiem ci mieszkańcy, którzy zamieszkują w bezpośrednim sąsiedztwie takich obiektów napadu lotniczego jak: stacje kolejowe, fabryki, mosty i t. p.

Podczas bombardowania bombami burzącymi nie wolno nikomu bez oczywistej i uzasadnionej potrzeby opuszczać schronu, piwnic lub mieszkania.

Znajdując się w specjalnie przygotowanym schronie lub piwnicy domu nie trzeba się poddawać panice nawet wówczas gdy podczas wybuchu bomb odczuwa się wewnątrz silne wstrząsy. Schron lub piwnice należy opuścić dopiero wtedy, gdy dalsze przebywanie staje się niebezpiecznym, t. j. gdy na przykład zarysuje się niebezpiecznie strop lub ściany, gdy jedyne wyjście na zewnątrz może być każdej chwili zasypane i t. p.

Znajdując się we własnym mieszkaniu, a nie w schronie lub w piwnicy, należy ulokować się w takim miejscu, by odłamki lub gruz, wpadające przez okna do mieszkania, jak również szkło szyb, jak najmniej zagrażały (przedpokój, ubikacja, łazienka i t. p.).

Z chwilą gdy zostanie zauważone, że ściany domu zamieszkałego zarysowały się naskutek działania wybuchów bomb, należy natychmiast wszystkich mieszkańców ewakuować i odsunąć od domu na bezpieczną odległość. Strata czasu na spakowanie się lub na wynoszenie dobytku jest niedopuszczalna. Ewakuowanych należy umieścić w schronach lub piwnicach okolicznych domów. Obowiązek czuwania nad tem należy do Komendanta O.P.L.G. domu, członków Komitetu

domowego oraz patroli służby bezpieczeństwa, które również muszą zabezpieczyć pozostawione mienie.

Jeśli naskutek wybuchu bomb nastąpiło uszkodzenie przewodów wodociągowych lub gazowych, a naprawy doraźnej Komitet domowy nie jest w stanie skutecznie, należy wystawić posterunki w tych miejscach i zawiadomić odpowiednie pogotowie techniczne.

Jeśli uszkodzenie przewodów wodociągowych zagraża zatopieniem schronu lub piwnic, należy je natychmiast ewakuować, rozmieszczając chronionych w sąsiednich posesjach.

Szczególną uwagę należy zwrócić przy uszkodzeniach rur gazowych, aby nie dopuścić do wybuchu lub do masowych zatruc.

Na wypadek zasypania kogokolwiek gruzem walącego się domu należy wezwać wszystkich zdolnych do pracy i przystąpić do natychmiastowego, ostrożnego wydobywania zasypanego. Nikt niema prawa uchylać się od tej pracy. Równocześnie trzeba zawiadomić pogotowie budowlane oraz patrol służby sanitarnej. **Na wypadek gdy ktoś zostanie zraniony lub okaleczony, należy nałożyć mu prowizoryczny opatrunek i zawiadomić patrol służby sanitarnej.**

Nie każdy ma dość silne nerwy, może więc podczas bombardowania lotniczego zdarzyć się że osoby bardziej wrażliwe (szczególnie kobiety), ulegną atakowi hysterji. Ponieważ zachowanie się takich osób w większym zbiorowisku ludzi (w schronie) może stać się zaraźliwe i wywołać panikę, należy je bezwzględnie albo zupełnie izolować, albo zmusić wszelkimi dopuszczalnymi środkami do milczenia.

Zachowanie się podczas napadu lotniczego wykonanego bombami zapalającymi.

Podczas bombardowania bombami zapalającymi należy pamiętać, że bomby te są przeważnie o małym ciężarze (przeciętnie od 200 g do 5 kg), wskutek czego siłą swego uderzenia mogą przebić jedynie dachy, a nie przebijają stropów mieszkań i że bomby te nie posiadają siły wybuchowej, należy jednak mieć na uwadze, że bomby tego rodzaju wytwarzają po zapaleniu się nadzwyczaj wysoką temperaturę, dochodzącą do

2000°C. lub wyżej, i w kilka minut po zapaleniu się zamieniają się one w płynną rozżarzoną do białego masę metalu, której nie można ugasić zwykłym sposobem, t. j. zalaniem wodą. Nieprzyjaciół będzie rozrzucał te bomby w wielkich ilościach na miasta, miasteczka lub inne osiedla.

Z chwilą gdy nieprzyjacielskie samoloty rozpoczną bombardowanie bombami zapalającymi, wszyscy mieszkańcy, znajdujący się w swoich mieszkaniach, schronach lub piwnicach powinni zachować zupełny spokój i opanowanie, będąc równocześnie gotowymi do natychmiastowej ewakuacji ze swych mieszkań i wspólnej akcji przeciwpożarowej, pamiętając że jedynym wynikiem tego rodzaju bombardowania może być pożar, który przy spokoju i wspólnym wysiłku zawsze da się w porę ugasić. Wszystkie domowe posterunki przeciwpożarowe, dozoruące strychów, powinny wyteńczyć maksimum uwagi, **by w wypadku jeśli bomba zapalająca przebije dach i upadnie na podłogę strychu natychmiast gasić ją, zasypując przygotowanym suchym piaskiem lub w inny sposób jaki będzie podany w instrukcji oraz, jeśli się uda, wyrzucić ją następnie natychmiast na zewnątrz budynku, na podwórze lub ulicę** (rys. 10). Jeśli przybycie posterunku przeciwpożarowego, wskutek braku dostatecznej uwagi posterunków lub braku odpowiedniej ilości takich posterunków na strychach danej posesji nastąpi dopiero wówczas, gdy bomba zdoła już podpalić więzania dachu lub podłogę, jeden członek posterunku alarmuje całą posesję sygnałem pożarowym poczem przystępuje do ugazzenia pożaru, a drugi do gaszenia bomby. (Posterunek przeciwpożarowy powinien składać się minimum z 2 członków). Gaszenie samego pożaru odbywa się normalnymi sposobami, a więc wodą, gaśnicami, mokreymi szmatami i t. p. Z chwilą, gdy na strychu wybuchnie pożar, którego nie da się stłumić natychmiast w zarodku, należy spokojnie wszystkich mieszkańców ewakuować, tak, jak to się czyni zwykle podczas pożaru, zorganizować jak najprędzej i najsprawniej akcję gaszenia pożaru i zawezwać straż pożarną. Ponieważ straż pożarna może być już użyta przy innych pożarach, mieszkańcy sąsiednich posesyj powinni zorganizować natychmiast wspólną pomoc dla

Rys. 10.

ratowania zagrożonego domu, gdyż jest to wskazane jednocześnie i dla ich dobra, pożar bowiem może przeprzucić się na sąsiednie domy. Ponadto trzeba rozpocząć równocześnie kroki zapobiegawcze przeciw możliwości zapalenia się sąsiednich domów.

Jeśli bomba zapalająca upadła na ulicę lub podwórze, względnie została wyrzucona ze strychu przez posterunki przeciwpożarnicze, pilnujące strychów, nie należy się taką bombą wogóle zajmować, gdyż nie zagraża ona już niczemu i nikomu. Chyba, że bomba padła blisko budynków lub jakich sprzętów łatwopalnych, które mogą zapalić się pod wpływem jej działania. Taką bombę należy gasić, zasypując ją dużą ilością suchego piasku lub suchej ziemi, usypując jednocześnie wokoło bomby mały nasyp, ziemi, by ograniczyć rozpełzanie się rozżarzonej masy metalu.

Gaszenie bomby zapalającej przy pomocy wody jest zupełnie nieskuteczne, a pozbawione jest szkodliwych skutków, gdyż przy polewaniu płonącej bomby wodą następuje rozpryskiwanie się na dużej przestrzeni rozżarzonej masy, co w skutkach może spowodować powstanie nowych źródeł pożaru oraz oparzenie znajdujących się w pobliżu ludzi.

Zachowanie się podczas napadu lotniczego wykonanego bombami gazowymi.

Jeżeli chodzi o napad wykonany bombami gazowymi, to każdy obywatel cywilny powinien pamiętać o tem, że bomby gazowe, posiadając przeciętnie duży, a nieraz i bardzo duży ciężar, odznaczają się własnością przebijania dachów i stropów mieszkań podobnie jak bomby burzące, zachowanie się więc ludności cywilnej powinno być pod tym względem podobne do zachowania się podczas bombardowania bombami burzącymi. Poza tem powinno się przedewszystkiem pamiętać o tem, że działanie bomb gazowych po wybuchu jest zasadniczo różne od działania bomb burzących i bomb zapalających.

Działanie bomby burzącej ustaje prawie natychmiast po jej wybuchu, a poza tem działanie to ogranicza się do pewnej stosunkowo niewielkiej przestrzeni, działanie zaś bomby zapalającej jest jeszcze bardziej zlokalizowane niż działanie bomby burzącej.

Działanie bomby gazowej rozpoczyna się dopiero po jej rozerwaniu się i działanie to przenosi się z łatwością na dalej położone obszary, gdyż gaz uwolniony ze skorupy bomby, popychany wiatrem płynie nad powierzchnią ziemi i dachów rozchodząc się równocześnie na boki i dosięga on swem działaniem tereny położone nieraz bardzo daleko od miejsca wybuchu bomby.

W związku z tem każdy powinien pamiętać o tem, że gaz uwolniony ze skorupy bomby stara się wszędzie wcisnąć, wykorzystując każdą najmniejszą szczelinę, aby zatruć czyste powietrze potrzebne dla ludzi i zwierząt, zawarte w pomieszczeniach, schronach i t. p. Jedyną zaporą dla niszczącego działania gazu bojowego to bezwzględnie szczelne schrony i pomieszczenia oraz przedewszystkiem maska przeciwgazowa jako obrona indywidualna.

Należy pamiętać, że bomby gazowe mogą być napełnione albo cieczą gazu bojowego, która bardzo prędko paruje, tworząc podczas wybuchu tylko t. zw. **obłok gazowy**, posuwający się z wiatrem, albo cieczą wolno parującą, która podczas wybuchu częściowo tylko zamienia się w obłok, reszta zaś tej cieczy rozlewa się na miejscu wybuchu bomby i rozpryskuje się

wokoło tego miejsca, tworząc t. zw. **plamę chemiczną** *).

Bomby wytwarzające tylko obłok gazowy będą przeważnie zawierały t. zw. gazy duszące lub trujące (ewentualnie drażniące), bomby zaś wytwarzające plamę chemiczną będą zawierały przeważnie gazy parzące. Plamy chemiczne parują, zaś opary wytwarzające się nad plamą wiatr znosi bardzo daleko.

Oprócz tych wszystkich momentów, należy przede wszystkim pamiętać o tem, że gazy bojowe mogą spowodować u ludzi i zwierząt, nieochronionych maską przeciwgazową, a znajdujących się poza schronem przeciwgazowym lub pomieszczeniem uszczelnionem, względnie w pomieszczeniu źle uszczelnionem, różnego rodzaju zatrucia i oparzenia do wypadków śmiertelnych włącznie.

Podczas napadu wykonanego bombami gazowymi, wszyscy ci, którzy schronili się do pomieszczeń uszczelnionych (schronów rodzinnych) powinni przede wszystkim pilnować, by nie otwierano pod żadnym pozorem drzwi lub okien pomieszczenia uszczelnionego, gdy został podany sygnał alarmu gazowego. Jeśli z jakiegokolwiek przyczyny powstała nieszczelność pomieszczenia, należy ją natychmiast doraźnie usunąć. Najczęściej nieszczelność ta może powstać z powodu wybicia szyby wskutek wybuchu bomb. W tym wypadku należy natychmiast zasłonić otwór przybijając przygotowaną tekturę lub dyktę, albo zakleić go grubym papierem. Jeśli do czasu zatkania otworu powietrze w pomieszczeniu ulegnie silniejszemu zagazowaniu (wyczuwanemu powonieniem lub stwierdzonem po objawach występujących u zgromadzonych w pomieszczeniu), należy bezwzględnie pomieszczenie takie opuścić i przenieść się do innego pomieszczenia we własnym mieszkaniu lub u sąsiada względnie do ogólnego schronu domowego.

Podczas korzystania ze schronów przeciwgazowych wentylowanych i posiadających specjalne przeciwgazowe urządzenie wejść, należy w pierwszym rzędzie utrzymać stały dopływ powietrza oczyszczonego do

*) Patrz „Pogadanki z obrony przeciwgazowej” kpt. Z. Bartel. 1934 r.

wnętrza schronu oraz należycie obsługiwać drzwi przedsionka schronu, pozatem zaś przestrzegać prawidłowego sposobu wchodzenia do schronu lub wychodzenia.

Domowe postetrunki rejestracyjno-alarmowe powinny podczas napadu gazowego zwiększyć czujność i natychmiast podać umówionymi sygnałami do wiadomości Komendanta O.P.L.G. domu oraz reszty mieszkańców o pojawieniu się gazów bojowych w otoczeniu.

Rys. 11.

(Będzie to tak zwany „lokalny alarm gazowy”, podawany tylko w tych rejonach miasta, gdzie pojawi się gaz bojowy). Pozatem posterunki te powinny dążyć do jak najszybszego stwierdzenia, jaki rodzaj gazu zastosował nieprzyjaciół i wyniki spostrzeżeń podać do wiadomości Komendanta O.P.L.G. domu, oraz ogółu mieszkańców. W pierwszym rzędzie chodzi tu o jak najwcześniejsze uprzedzenie mieszkańców o pojawie-

niu się w otoczeniu gazów parzących. Plamy gazów parzących należy oznaczyć i o ile możliwości zamknąć do nich dostęp.

Każdy kto z tej lub innej przyczyny zostanie zaskoczony napadem gazowym na ulicy lub w podwórzu, powinien, posiadając maskę przeciwgazową, natychmiast ją nałożyć i jeśli dalsze przebywanie w terenie zagazowanym nie jest konieczne, powinien usunąć się z atmosfery zatrutej (wyjść poza granicę obłoku gazowego lub udać się do najbliższego schronu) (rys. 11).

Rys. 12.

Jeśli ktoś kto nie posiada maski przeciwgazowej zostanie zaskoczony gazem bojowym, powinien, jeśli schron jest blisko (kilkanaście kroków), wstrzymać natychmiast oddech i czempędzej dobiec do schronu (rys. 12). Jeśli schron jest tak daleko, że wstrzymanie oddechu na czas przebycia odległości jest niemożliwe, należy nabrać w chustkę dużą garść ziemi (nie piasku lub gliny), na przykład z kwietnika, trawnika lub z pod drzewa rosnącego na ulicy i przytknąwszy tego rodzaju pochłaniacz do ust i nosa, udać się szybkim krokiem do schronu.

W każdym wypadku, znalazłszy się w obłoku gazowym (w oparach gazu spływających z nad plamy chemicznej) **nie należy nigdy posuwać się z wiatrem** (rys. 13, 14, 15), **lecz albo skierować się pod wiatr** (rys. 11), **albo w bok (w boczną ulicę) prostopadle do kierunku wiatru** (rys. 14). Ponieważ gaz posuwa się z wiatrem, idąc, a nawet biegnąc (czego nie wolno czynić nawet w masce) w tym samym kierunku co wieje wiatr, przedłuża się niepotrzebnie czas przeby-

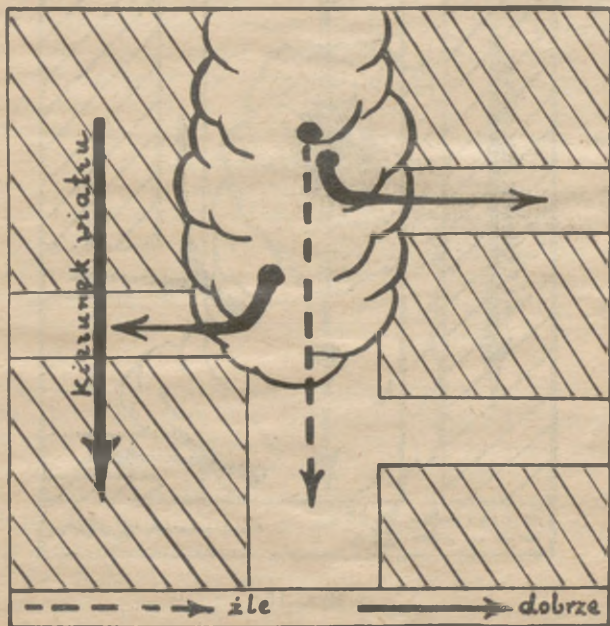

Rys. 13.

wania w atmosferze zagazowanej, co może skończyć się fatalnie szczególnie dla tych, którzy nie posiadają masek, a bronią się sposobami doraźnymi.

Znajdując się w rejonie, gdzie padły bomby gazowe, każdy powinien zwracać baczną uwagę na miejsca upadku i wybuchu tych bomb (leje) i z daleka je wymijać, gdyż mogą to być miejsca skażone gazami parzącymi, a więc mogą to być t. zw. plamy chemiczne (rys. 15).

Każdy, kto był podczas napadu gazowego w terenie skażonym plamami gazów parzących, lub znajdował się pod działaniem oparów gazów parzących znoszonych wiatrem z nad plam parzących, powinien, udać się jak najprędzej do najbliższego kąpieliska przeciwigazowego i poddać się kąpeli odkażającej (rys. 16). Jeśli poddanie się natychmiastowej kąpeli

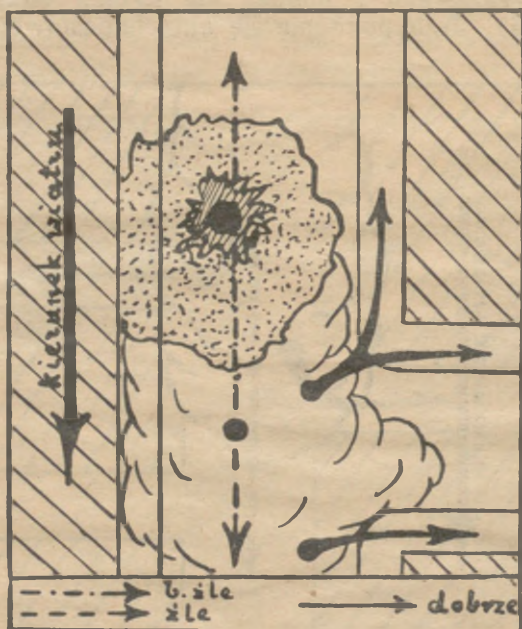

Rys. 14.

jest niemożliwością, niezbędną rzeczą jest natychmiastowe umycie w wodzie gorącej rąk, szyi, głowy i twarzy, oraz wogóle wszystkich odkrytych części ciała.

Jeśli przed udaniem się do kąpieliska skażony gazami parzącymi będzie zmuszony z jakiegokolwiek przyczyny schronić się do schronu przeciwigazowego, powinien uprzedzić obsługę schronu o tem, że był w terenie skażonym gazami parzącymi, gdyż w tym wy-

padku obsługa wejścia dopomoże mu do doraźnego odkażenia się (odkażenia obuwia, umycie rąk, szyi i twarzy). Poza to osobnik taki powinien być bezwzględnie zupełnie izolowany od reszty osób, znajdujących się w schronie.

Rys. 15.

Do schronów w których nie można zastosować systemu izolacji podejrzanych o skażenie gazami parzącymi (np. schron jest mały i posiada jedną tylko wspólną ubikację) nie powinno się zasadniczo wpuszczać tego rodzaju osobników, lecz należy ich zaopatrzyć w maskę przeciwgazową (wypożyczyć im) i polecić im udać się do najbliższego kąpieliska lub innego schronu, gdzie będą mogli przebywać w oddzielnych ubikacjach dłuższy czas.

Schrony tego rodzaju zawsze wskaże służba bezpieczeństwa O.P.L.G.

ROZDZIAŁ IV.

Zachowanie się ludności cywilnej po napadzie lotniczym.

Z tą chwilą gdy ustało już bombardowanie i samoloty nieprzyjacielskie odleciały nie wolno jeszcze ludności cywilnej zaprzestać stosowania przepisów obowiązujących podczas alarmu lotniczego, lecz przepisy te musi ona przestrzegać w dalszym ciągu dopóty, dopóki alarm lotniczy nie zostanie odwołany. Przepis ten podyktowany jest tem, że alarm lotniczy, a co za tem idzie i odpowiednie zachowanie się ludności cywilnej, musi trwać w dalszym ciągu tak długo, aż nie zostanie stwierdzone, że niebezpieczeństwo ponownego napadu nie zagraża już ze strony nieprzyjaciela.

Z chwilą stwierdzenia tego faktu alarm lotniczy zostaje odwołany. Nikt nie ma prawa wydać zarządzeń odwołujących alarm lotniczy, poza właściwym Komendantem O.P.L. danego miasta, miasteczka czy innego osiedla.

W dzielnicach gdzie niebezpieczeństwo gazowe nie zagraża mieszkańcom po odwołaniu alarmu lotniczego powraca stan „Pogotowia O.P.L.”, z tem że przystępuje się do likwidacji możliwie dokładnej skutków napadu lotniczego. W dzielnicach skażonych plamami parzącymi lub dzielnicach zagazowanych oparami gazów parzących mimo odwołania alarmu lotniczego trwa nadal stan alarmu gazowego, gdyż do czasu unieszkodliwienia przez drużyny odkażające plam chemicznych i do czasu gdy rozwieją się opary gazów parzących w dalszym ciągu ludność cywilna musi zachowywać się tak, jak podczas napadu gazowego.

W tym wypadku jednak jeśli to jest wieczór lub noc elektrownia włącza zpowrotem prąd oświetleniowy, gazownia zaś otwiera dopływ gazu oświetleniowego.

Z chwilą gdy niebezpieczeństwo gazowe przestało już zagrażać komukolwiek, lokalny alarm gazowy w tych dzielnicach odwołuje się i z tą chwilą wszędzie istnieje już tylko ponownie stan „Pogotowia O.P.L.”.

Po napadzie bombami burzącymi lub zapalającymi ludność cywilna usuwa uszkodzenia powstałe w swych pomieszczeniach uszczelnionych i pomaga w miarę możliwości przy usuwaniu skutków spowodowanych temi napadami, jak na przykład przy zabezpieczeniu nadwyreżonych murów, przy usuwaniu rumowisk, przy pilnowaniu porządku i mienia współobywateli i t. p.

Rys. 16.

Komendant O.P.L.G. danego domu wraz z członkami Komitetu domowego kontrolują i uzupełniają w razie potrzeby materiał i sprzęt organów domowej służby O. P. L. G. oraz kontrolują schrony i pomieszczenia uszczelnione, kierując pracami nad usunięciem dostrzeżonych braków i uszkodzeń, tak, by dany dom w jak najkrótszym czasie znowu był gotów do obrony przed następnymi napadami.

Po napadzie bombami gazowymi mieszkańcy danego domu przystępują do odkażania z gazów nieparzących swoich pomieszczeń, sprzętów i żywności. **Odkazania z gazów parzących** mieszkańcy danego do-

mu nie przeprowadzają. Czynią to patrole domowej służby odkażającej lub odkażalnie publiczne.

Po napadzie gazami bojowymi gdy alarm lotniczy jest całkowicie odwołany należy przede wszystkim pootwierać w mieszkaniach, na klatkach schodowych, w piwnicach i t. p. okna oraz drzwi i dobrze te ubikacje przewietrzyć. Jeśli ma się podejrzenie lub pewność że dana ubikacja została zagazowana oparami gazów parzących należy o tem zawiadomić patrol domowej służby odkażającej, który zajmie się przeprowadzeniem odkażenia. Wolno zamknąć okna i drzwi w pomieszczeniach, które były zagazowane i wywiejtrzone lub odkażone innemi sposobami i rozpocząć korzystanie z tej ubikacji dopiero wtedy, gdy nie wyzuwa się już absolutnie zapachu gazu bojowego.

Ubranie i sprzęt narażone na działanie gazów nieparzących należy również wietrzyć do czasu zaniku zapachu gazu. Sprzęt metalowy, który był narażony na skażenie należy po napadzie gazami nieparzącemi obmyć ciepłą wodą mydlaną. Jeśli jest podejrzenie, że sprzęt ten uległ skażeniu gazami parzącemi, zawezwać domowy patrol odkażający. To samo odnosi się i do innego sprzętu lub umeblowania. Ubrania lub wszelkie inne tkaniny podejrzane o skażenie gazami parzącemi należy odesłać do odkażalni publicznej celem odkażenia. W żadnym wypadku nie wolno tego zaniechać, gdyż może to w skutkach okazać się fatalne.

Żywność nieopakowaną szczelnie, a będącą podczas napadu w oparach gazów nieparzących można, po przewietrzeniu aż do zaniku zapachu, używać normalnie.

Żywność i wodę podejrzaną o skażenie gazami parzącemi należy spalić lub wyrzucić względnie wylać do wykopanych dołów, przysypując je wapnem chlorowanym.

Maski przeciwgazowe skażone gazami parzącemi należy powierzyć domowemu patrolowi odkażającemu lub oddać do odkażalni publicznej celem odkażenia.

Właściciele żywego inwentarza, a w szczególności bydła i koni powinni zwracać uwagę, by zwierzęta te

nie dopuszczono do pastwisk lub wody, co do których jest choćby najmniejsze podejrzenie, że są one skażone gazami parzącymi.

Z chwilą ostatecznego usunięcia wszelkich skutków napadu lotniczego ludność cywilna wraca do normalnych swych zajęć, stosując w dalszym ciągu przepisy o zachowaniu się podczas „Pogotowia O.P.L.”.

T R E Ś Ć.

	Str.
I. O skutkach napadów lotniczo-gazowych wykonanych na ludność cywilną, nieuświadomioną, a przede wszystkim nieprzygotowaną do obrony	3
II. Zachowanie się ludności cywilnej przed napadem	10
a) Zachowanie się w okresie czasu pokojowego	10
b) Zachowanie się w okresie „Pogotowia O.P.L.”	15
III. Zachowanie się ludności cywilnej podczas napadu lotniczego	22
a) Zachowanie się podczas alarmu lotniczego	22
b) Zachowanie się podczas napadu lotniczego wykonane- go bombami burzącymi	30
c) Zachowanie się podczas napadu lotniczego wykonane- go bombami zapalającymi	33
d) Zachowanie się podczas napadu lotniczego wykonane- go bombami gazowymi	36
IV. Zachowanie się ludności cywilnej po napadzie lotniczym	43

100261

17

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

10026/1

11-010026-000-0